

วิเคราะห์อัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาจากผลกระทบ

ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบต

เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย

Analyzing Buddhist Cultural Identity from the Impact of

Cultural Tourism in Tibetan Refugee Community at

Dharamshala City, Himachal Pradesh State, Republic of India

พระมหาสัญญา ธีรสนฺธุโม (ศีลศาลา)

Phramaha Sanya Dheerasanyamo (Sansala)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author's Email: iloveyoupms7@gmail.com

Received: July 24, 2023; **Revised:** August 26, 2023; **Accepted:** August 26, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย 3) เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลภาคสนาม กำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่พักอาศัยและท่องเที่ยวในชุมชนอพยพชาวทิเบต เมืองธรรมศาลา จำนวน 45 คน วิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร เชื่อมโยงไปสู่แนวคิดและทฤษฎี และนำเสนอผลวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนอพยพชาวทิเบตมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณดังกล่าวภายหลังกองทัพปลดแอกประชาชนจีนเข้าไปยึดครองจนเกิดเหตุจลาจลครั้งใหญ่ มีการจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่น มีการสร้างวัดโดยถอดแบบจำลองจากทิเบต และมีองค์ทะไลลามะที่ 14 ทรงพำนักประจำที่นี่ คนทั่วไปจึงรู้จักสถานที่นี้ว่าเป็นลานาน้อย 2) อัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบต มี 4 ด้าน คือ ด้านสังคม ได้แก่ ระบบการปกครองที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ มีองค์ทะไลลามะ ซึ่งชาวทิเบตเชื่อว่าเป็นพระอวโลกิเตศวรกลับชาติมาเกิดอยู่สูงสุด ด้านวัฒนธรรม มีลักษณะจำเพาะ เช่น การแต่งกาย การเดินรำ เป็นต้น ด้านวิถีชีวิต เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์กันในชุมชนเล็กๆ ไม่มีความสลับซับซ้อน อิงกับพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา และด้านพระพุทธศาสนา มีความเชื่อและข้อปฏิบัติทางศาสนาที่บ่งบอก

อัตลักษณ์ของชุมชน 3) จากผลกระทบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวโน้มอัตลักษณ์วัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวก คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน และด้านลบ คือส่งผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตามชาวทิเบตส่วนใหญ่ยังยึดโยงกับพระพุทธศาสนาวัชรยาน ความมีอยู่ขององค์ทะเล ลามะ เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งวิถีชีวิตแบบนี้มีแนวโน้มอยู่คู่ชาวทิเบตต่อไป อย่างน้อยในช่วงชีวิตของผู้อพยพชาวทิเบตรุ่นแรก

คำสำคัญ: อัตลักษณ์; วัฒนธรรมเชิงพุทธ; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; ชุมชนอพยพชาวทิเบต

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study the social and cultural context of the Tibetan refugee community in Dharamshala City; Himachal Pradesh Republic of India 2) to study the Buddhist cultural identity of the Tibetan refugee community in Dharamshala Himachal Pradesh Republic of India 3) to analyze the Buddhist cultural identity of the Tibetan refugee community in Dharamshala. Himachal Pradesh republic of India. It is a qualitative research. by studying information from the target group is those who live and travel in Tibetan immigrant communities. Dharamshala Himachal Pradesh republic of India Including key informants, both unstructured and structured interviews, totaling 45 people. Analyze document data, link concepts, theories and presenting descriptive research results

The results showed that 1) Tibetan refugee communities migrated to settle in the area. After the Chinese People's Liberation Army took over until there was a big riot. A government in exile was established. A replica of the temple was built and named after the original temple in Tibet. and the 14th Dalai Lama resided here People know this place as Little Lhasa. 2) The Buddhist cultural identity of the Tibetan refugee community has 4 aspects: social aspects, namely the Tibetan government system that has a unique identity; There is the Dalai Lama which Tibetans believe to be Avalokitesvara Reincarnation is the highest. Cultural aspects are specific. Such as dressing, dancing, lifestyle is a simple way of life. There is Vajrayana Buddhism as the main religion. 3) From the impact of cultural tourism, trends in cultural identity in Tibetan refugee communities there are positive and negative changes. However, most Tibetans are still attached to Vajrayana Buddhism. The existence of the Dalai Lama is the anchor of the mind. This way of life tends to continue with the Tibetan people. At least during the lifetimes of the first Tibetan immigrants.

Keywords: Identity; Buddhist Cultural; Cultural Tourism; Tibetan Refugee Community

บทนำ

‘เมืองธรรมศาลา’ เป็นเมืองศูนย์กลางของผู้อพยพชาวทิเบตทั่วโลก ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของรัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลอินเดียในขณะนั้น คือ นายกรัฐมนตรี Jawaharlal Nehru ได้ถวายที่ดินบางส่วนในบริเวณปลายเทือกเขาหิมาลัยด้านบนของเมืองธรรมศาลา (Upper Dharamshala) หรือที่คนท้องถิ่นเรียกว่า แมคคลอด กันจ์ (Mceleod Ganj) ให้กับองค์ทะไลลามะที่ 14 เพื่อนำไปสร้างที่พำนักส่วนพระองค์และที่พักของราชบริพาร (ทะไลลามะ, 2537) โดยชุมชนอพยพชาวทิเบตเป็นชุมชนขนาดเล็กที่ซ่อนตัวอยู่ในหุบเขาและรายรอบไปด้วยดงป่าสน มีการสร้างวัดโดยถอดแบบจำลองและตั้งชื่อตามวัดเดิมในทิเบต โรงเรียนหมู่บ้านทิเบต (Tibetan Children's Villages School: TCV) ศูนย์วัฒนธรรมทิเบต (Norbulinka) วิถีชีวิตแบบทิเบต และแม้กระทั่งองค์ทะไลลามะที่ 14 ก็ทรงพำนักประจำที่นี่ คนทั่วไปจึงรู้จักสถานที่นี้ว่าเป็นลาซาช้อย (Little Lhasa) ในแ่งภูมิประเทศ เมืองธรรมศาลามีใช่เป็นเพียงสถานที่ตั้งศูนย์อพยพชาวทิเบตตามที่คุณคนส่วนใหญ่เข้าใจ หากแต่มีความศักดิ์สิทธิ์เรื่อง “นิรมาณกาย” ขององค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกลับชาติมาเกิดขององค์ทะไลลามะ (Holy human) จึงส่งผลให้พื้นที่มีความศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย (Sacred space) ทั้งนี้ ความเป็นทิเบตไม่สามารถแยกขาดจากพระพุทธศาสนานิกายวัชรยานได้ ด้วยความที่องค์ทะไลลามะเป็นผู้นำสูงสุดของประเทศ มีอำนาจบริหารทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร และความศักดิ์สิทธิ์นี้เองที่เป็นประเพณีความเชื่อที่ผูกเนื่องอยู่กับองค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นศูนย์กลาง ทั้งทางศาสนา วัฒนธรรมและการเมืองของรัฐบาลพลัดถิ่นทิเบต ผู้อพยพชาวทิเบตทุกคนต่างก็ยึดถือเมืองธรรมศาลาเป็นศูนย์รวมจิตใจและเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องอิสรภาพจากจีน ในขณะเดียวกันเมืองธรรมศาลาก็ได้กลายเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจากทุกสารทิศที่ไปเยี่ยมเยือน ด้วยความเป็นทิเบตมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมพิเศษไม่สามารถแยกขาดจากความเป็นพระพุทธศาสนาวัชรยานได้นี้เอง จึงเป็นที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างวัฒนธรรมให้ไปเยี่ยมชมชุมชนอพยพทิเบตที่เมืองธรรมศาลาอย่างไม่ขาดสายตลอดเวลา 6 ทศวรรษที่ผ่านมา (Rigzin, 2016)

ในทางพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือการจาริกแสวงบุญสามารถอ้างอิงได้จากคัมภีร์สุตตันตปิฎก มหาปรินิพพานสูตรที่ว่า “ดูกรอานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จักมาด้วยความเชื่อว่าพระตถาคตประสูติในที่นี้ กิติ พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ กิติ พระตถาคตทรงยังอนุตรธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้ กิติ พระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้วด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้ กิติ ก็ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เที่ยวจาริกไปยังเจตีย์ มีจิตเลื่อมใสแล้ว จักทำกาละลง ชนเหล่านั้นทั้งหมดเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/202/150)

ในมุมมองของนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยส่วนใหญ่จะมองว่าชุมชนอพยพชาวทิเบตเป็นชุมชนมีความแปลกใหม่ทางวัฒนธรรม น่าตื่นเต้น สามารถสัมผัสกลิ่นอายความเป็นพระพุทธศาสนาวัชรยานและวัฒนธรรมของทิเบตได้อย่างใกล้ชิด และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มียอดเขาหิมาลัยเป็นธรรมชาติสวยงามตั้งอยู่บนเทือกเขาหิมาลัย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้ให้ความสนใจไปเที่ยวชมความงดงามของพุทธศิลปกรรมแบบทิเบต

ตามวัดวาอารามต่าง ๆ ในชุมชนอพยพชาวทิเบต หรือไม่ก็ลองไปศึกษาหลักสูตรพระพุทธศาสนาที่ชาวทิเบตจัดคอร์สในระยะเวลาสั้น ๆ (Collins-Kreiner, 2010)

สำหรับกิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากนักท่องเที่ยวที่เมืองธรรมศาลา คือ ช่วงเวลาที่องค์ทะไลลามะที่ 14 ทรงแสดงพระธรรมเทศนา (teaching) ปกติแล้วจะมีกิจกรรมประเภทนี้ประมาณ 12 ครั้งต่อปี แต่ครั้งมีผู้คนเข้าร่วมมากกว่า 2,000 รูป/คน ทำให้คนจำนวนไม่น้อยนั่งฟังพระธรรมเทศนากายนอกอาคารของวัด พื้นที่ของวัดไม่เพียงพอจะรองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทั้งหมด การปรากฏพระองค์ต่อสาธารณะขององค์ทะไลลามะที่ 14 ผ่านกิจกรรมแสดงพระธรรมเทศนามีเพียงเวลาน้อยนิดในแต่ละปี แต่กลับเป็นแรงดึงดูดสำคัญให้นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเข้าไปเมืองธรรมศาลาตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งสนใจและต้องการที่จะศึกษาปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาวัชรยานก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน เป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ธรรมศาลาตลอดจนชุมชนรอบข้างอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ด้วยเหตุที่นักท่องเที่ยวล้นมาจากสถานที่และภูมิวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจึงเป็นเหตุให้เกิดการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่เดิมผ่านการประกอบพิธีกรรม การดำรงชีพ (แม้เพียงระยะสั้น) รวมถึงการทำให้เป็นเมืองและผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองอีกด้วย ตัวอย่างที่ชัดเจนคือการคมนาคม กระเช้าลอยฟ้า การท่องเที่ยว และธุรกิจโรงแรมเป็นต้น ได้เจริญเติบโตขึ้นในเมืองธรรมศาลานี้ตามลำดับ (Gupta, 2017)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จึงน่าจะเห็นว่า เมื่อจำนวนผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากส่งผลกระทบด้านต่าง ๆ ต่อชุมชนอพยพชาวทิเบต ความเข้มข้นทางวัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาอันเป็นอัตลักษณ์สำคัญของชุมชนอพยพชาวทิเบตในเมืองธรรมศาลาจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอพยพชาวทิเบต เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบต เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย
3. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบต เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษา เรื่องวิเคราะห์อัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาจากผลกระทบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย โดยผู้วิจัยมีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

4) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม ซึ่งมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ก) เข้าร่วมฟังการแสดงธรรม (teaching) ของ ท่าน ศ. ชัมดอง รินโปเช (His Eminence Prof. Samdhong Rinpoche) อดีตนายกรัฐมนตรีรัฐบาลทิเบตพลัดถิ่นรูปแรก ระหว่างวันที่ 28 กุมภาพันธ์ - 18 มีนาคม 2562

ข) สังเกตการณ์การประชุมรัฐสภาของทิเบตพลัดถิ่น ในวันที่ 28 มีนาคม 2562

ค) เข้าร่วมฟังการแสดงธรรม (teaching) ขององค์ทะไลลามะ ที่ 14 (His Holiness the 14th Dalai Lama) ในวันที่ 26 พฤศจิกายน 2565

ง) ร่วมพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายองค์ทะไลลามะ ในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2565

จ) เข้าเรียนหลักสูตรปรัชญาพุทธทิเบต ในเดือนพฤศจิกายน 2565 เวลา 1 เดือน

ฉ) สังเกตการณ์การโต้วาที (debate) ของพระภิกษุ ภิกษุณีและสามเณรี รวม 4 วัด

ช) เข้าเฝ้าองค์ทะไลลามะ ที่ 14 ในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2565

- การสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้างและมีโครงสร้างกับผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐบาลพลัดถิ่นทิเบต ผู้ประกอบการทางธุรกิจ และนักท่องเที่ยวในชุมชนผู้อพยพชาวทิเบต

ก. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับบุคคลต่างๆ รวม 30 คน เป็นเวลา 1 เดือน ระหว่างวันที่ 1 – 30 มีนาคม 2562 โดยมีบุคคลที่สามารถระบุตัวตนได้ จำนวน 7 ท่าน คือ (1) เลขานุการองค์ทะไลลามะ (2) Geshey Dakpa Jinpa พระภิกษุในภิกษุภิกษุณีวชิรยานซึ่งเป็นนักศึกษาชาวอินเดีย (3) นักธุรกิจชายตัวแทนทางชาวทิเบต (4) ผู้อำนวยการห้องสมุด (Library of Tibetan Works and Archives) (5) เลขานุการรัฐมนตรีกระทรวงศาสนาและวัฒนธรรม (Department of Religion and Culture) (6) เลขานุการกระทรวงบ้าน (Department of Home) (7) สามเณรีในภิกษุภิกษุณีวชิรยานชาวไทย และสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านค้าทั้งชาวอินเดียและชาวทิเบต จำนวน 23 คน

ข. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งได้ผ่านการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ และได้นำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์บุคคลซึ่งได้แบ่งกลุ่มเป็น ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐบาลพลัดถิ่นทิเบต ผู้ประกอบการทางธุรกิจ และนักท่องเที่ยวในชุมชนผู้อพยพชาวทิเบต กลุ่มละ 3 คน รวมเป็น 15 คน ระหว่างวันที่ 12 พฤศจิกายน - 12 ธันวาคม 2565

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

1. นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร สังเกตการณ์และสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อได้ทราบถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนผู้อพยพชาวทิเบต

2. นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร สังเกตการณ์และสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อทราบถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนผู้อพยพชาวทิเบต

3. นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร สังเกตการณ์และสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อทราบถึงผลกระทบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต่ออัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนผู้อพยพชาวทิเบต

4. นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร สังเกตการณ์และสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอเงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบต

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดียเป็นสถานที่ตั้งของรัฐบาลทิเบตพลัดถิ่นที่อพยพเข้ามาหลังเกิดเหตุการณ์วิกฤติทางการเมืองภายในประเทศ โดยรัฐบาลอินเดียในฐานะเจ้าบ้านให้ความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโรงเรียน สร้างอาชีพ สร้างที่อยู่อาศัยเพื่อช่วยบรรเทาความทุกข์ยากชาวทิเบต ศูนย์อพยพเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมทั้งจากรัฐบาลอินเดียและนานาชาติ โดยมีรัฐบาลพลัดถิ่นทิเบตขององค์ทะไลลามะที่ 14 (Central Tibetan Administration: TCA) ในเมืองธรรมศาลา ประเทศอินเดีย เป็นจุดศูนย์กลางประสานงานในการให้ความช่วยเหลือกับผู้ลี้ภัยชาวทิเบต ทั้งยังเป็นศูนย์กลางทั้งทางศาสนา วัฒนธรรมและการเมืองของรัฐบาลพลัดถิ่นผู้อพยพชาวทิเบตทุกคนต่างก็ยึดถือเมืองธรรมศาลาเป็นศูนย์รวมจิตใจเพราะมีความศักดิ์สิทธิ์เรื่องนิรมาณกายขององค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกลับชาติมาเกิดขององค์ทะไลลามะ (Holy human) ความศักดิ์สิทธิ์นี้เองที่เป็นประเพณีความเชื่อที่ผูกเนื่องอยู่กับองค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และในขณะเดียวกันเมืองธรรมศาลาก็ได้กลายเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจากทุกสารทิศที่ไปเยี่ยมเยือน

เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดียเป็นสถานที่ตั้งของรัฐบาลทิเบตพลัดถิ่น เป็นศูนย์กลางทั้งทางศาสนา วัฒนธรรมและการเมืองของรัฐบาลพลัดถิ่น ผู้อพยพชาวทิเบตทุกคนต่างก็ยึดถือเมืองธรรมศาลาเป็นศูนย์รวมจิตใจเพราะมีความศักดิ์สิทธิ์เรื่องนิรมาณกายขององค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกลับชาติมาเกิดขององค์ทะไลลามะ (Holy human) ความศักดิ์สิทธิ์นี้เองที่เป็นประเพณีความเชื่อที่ผูกเนื่องอยู่กับองค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และในขณะเดียวกันเมืองธรรมศาลาก็ได้กลายเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจากทุกสารทิศที่ไปเยี่ยมเยือน

ระบบการปกครองของทิเบตยังคงมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะบนสุดยอดของระบบการปกครอง มีอยู่เพียงองค์เดียวคือ ทะไล ลามะ คนทิเบตเชื่อว่า พระองค์ทรงเป็นเทพผู้พิทักษ์ ที่เรียกว่า พระอวโลกิเตศวรกลับชาติมาเกิด จากความเชื่อเช่นนี้ เป็นสาเหตุให้องค์ทะไล ลามะเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวทิเบตขณะเดียวกันความเป็นความคงอยู่ของทิเบตโดยเฉพาะในชุมชนอพยพ วัฒนธรรมที่เป็นลักษณะจำเพาะของตนหลายอย่างที่ยังคงอยู่แม้จะเกิดเหตุการณ์วิกฤตและเปลี่ยนผ่านทางสังคมและการเมือง โดยสรุปวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวทิเบตมีอย่างน้อย 2 อย่าง คือ วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมด้านการเดินรำ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีพระพุทธศาสนาวัชรยานเป็นศาสนาหลัก ความเป็นอยู่ของชาวชุมชนอพยพชาวทิเบตอิงกับพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา วิถีชีวิตที่แสดงออกมา ไม่ว่าจะเป็นการกราบแบบอักษฎางคประดิษฐ์ภายในวัดทิเบต และชาวทิเบตที่ก้าวเดินนับลูกประคำประทักษิณรอบวัด เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีส่วนทำให้เมืองธรรมศาลากลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงออกถึงตัวตนความเป็นชาวทิเบตในฐานะผู้

อพยพมาอาศัยอยู่ในดินแดนอินเดีย เป็นการสร้างพื้นที่แห่งความเข้าใจ หรือเห็นใจจากผู้ไปเยี่ยมเยือน ทั้งนี้ อำนาจศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ที่แสดงออกผ่านเชิงสัญลักษณ์

ชุมชนอพยพชาวทิเบตถูกกล่าวขานในบรรดากลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า “ลาซาน้อย” เป็นชุมชนที่สร้างความตื่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างน่าอัศจรรย์ นักท่องเที่ยวบางคนถึงขั้นเรียกว่า “อะเมซิ่งทิเบต” เมื่อถามถึงความรู้สึกแรกที่มาถึงชุมชนอพยพชาวทิเบต ที่นี่แม้จะเป็นแผ่นดินอื่น ชาวทิเบตไม่มีกรรมสิทธิ์ใด ๆ ในการครอบครองที่ดินตามกฎหมาย แต่ด้วยความเข้มข้นทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบตทำให้บางครั้งรู้สึกได้ว่าเหมือนกำลังอยู่ในแผ่นดินทิเบต

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบต มี 4 ด้าน คือ ด้านสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และพระพุทธศาสนาวัชรยาน

ด้านสังคม นั้นพบว่าระบบการปกครองของทิเบตยังคงมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ บนส่วยอดของระบบการปกครอง มีอยู่เพียงองค์เดียวคือ ทะไล ลามะ คนทิเบตเชื่อว่า พระองค์ทรงเป็นเทพผู้พิทักษ์ที่เรียกว่า พระอวโลกิเตศวร กลับชาติมาเกิด จากความเชื่อเช่นนี้ เป็นสาเหตุให้องค์ทะไล ลามะ เป็นสถาบันที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวทิเบตขณะเดียวกันความเป็นความคงอยู่ของทิเบตโดยเฉพาะในชุมชนอพยพ

ด้านวัฒนธรรม ชาวทิเบตมีวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะจำเพาะของตนหลายอย่างที่ยังคงอยู่แม้จะเกิดเหตุการณ์วิกฤตและเปลี่ยนผ่านทางสังคมและการเมือง โดยสรุปวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวทิเบตมีอย่างน้อย 2 อย่าง คือ วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมด้านการเดินรำ

ด้านวิถีชีวิต เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์กันในชุมชนเล็กๆ ไม่มีความสลับซับซ้อน มีพระพุทธศาสนาวัชรยานเป็นศาสนาหลัก ความเป็นอยู่ของชาวชุมชนอพยพชาวทิเบตอิงกับพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา

ด้านพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวทิเบตที่แสดงออกมา ไม่ว่าจะเป็นการกราบแบบอัษฎางคประดิษฐ์ คือ เป็นการแสดงความเคารพบูชาสูงสุดด้วยการกราบที่กำหนดให้อวัยวะทั้ง 8 คือ หน้าผาก ฝ่ามือทั้งสอง หน้าอก เข่าทั้งสอง และปลายเท้าทั้งสอง แนบพื้นดิน และชาวทิเบตที่ก้าวเดินนับลูกประคำประทักษิณรอบวัด เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีส่วนทำให้เมืองธรรมศาลากลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงออกถึงตัวตนความเป็นชาวทิเบตในฐานะผู้อพยพมาอาศัยอยู่ในดินแดนอินเดีย เป็นการสร้างพื้นที่แห่งความเข้าใจ หรือเห็นใจจากผู้ไปเยี่ยมเยือน

ด้วยความสมบูรณ์ ในด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมนี้เองทำให้ชุมชนอพยพชาวทิเบตเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความนิยมหรือรสนิยมของนักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมเยือน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละชนิดได้รับความนิยมแตกต่างกันไป แต่เนื้อหาสาระแทบจะไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะความเป็นทิเบตนั้นล้วนมีพระพุทธศาสนาวัชรยานเป็นรากฐานของอัตลักษณ์วัฒนธรรมทั้งสิ้น เรียกได้ว่าเนื้อแท้ของอัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบตก็คือเนื้อแท้พระพุทธศาสนาวัชรยานอย่างแท้จริง ซึ่งผลกระทบจากการท่องเที่ยวมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้าน

สิ่งแวดล้อม แต่ในแง่ของประโยชน์ที่จะพึงมี คือก่อให้เกิดกระบวนการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาแปลงเป็นสินค้าบริการหรือของที่ระลึกเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากมาย เช่น ศิลปะภาพวาดทั้งกำแพง ประติมากรรม เครื่องรางของคลั่ง วัตถุมงคล เป็นต้น รวมทั้งวัดใหญ่ๆ ที่มีต้นทุนสูงก็นิยมสร้างที่พักแบบ Temple stay ไว้เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลบวกทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า แนวโน้มอัตลักษณ์วัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา หลายฝ่ายมีความกังวลความห่วงใยถึงการเปลี่ยนแปลงที่อาจกำลังเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ แต่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าอัตลักษณ์วัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบตได้เปลี่ยนแปลงไป

ด้านสังคมปัญหาหลัก คือภัยคุกคามจากข้อได้ การถูกฟ้องไล่ที่ หรือแม้แต่ผลกระทบอย่างมากต่อความรู้สึกกังวลใจของผู้อพยพชาวทิเบตในชุมชน คือการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่กำลังคืบคลานเข้ามาในความรู้สึกของพวกเขา ความชราภาพลงทุกวันขององค์ทะไลลามะที่ 14 ในอนาคต เมื่อไม่มีพระองค์ รัฐบาลอินเดียจะมีนโยบายอย่างไรเกี่ยวกับผู้อพยพชาวทิเบต สาเหตุดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาเรื่องการรับสัญชาติอินเดียของชาวทิเบต การเลือกรับ/ไม่รับสัญชาติอินเดียได้กลายเป็นปัญหาทางสังคมในบรรดาชาวทิเบตด้วยกัน เกิดปัญหาถกเถียงมากมายภายในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการรับสัญชาติอินเดียอาจทำให้กระบวนการเรียกร้องเอกราชทิเบตอ่อนแอหรืออาจต้องยุติลงในอนาคต ส่วนอีกฝ่ายเห็นว่าการคงสถานะผู้อพยพชาวทิเบตโดยไม่รับสัญชาติอินเดียมาเป็นผลดีต่อการสนับสนุนบทบาทของรัฐบาลพลัดถิ่นทิเบตมากกว่า

ด้านวัฒนธรรม องค์ทะไลลามะที่ 14 ทรงมีความกังวลเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทิเบต โดยทรงกล่าวไว้ในหนังสือชีวประวัติของพระองค์ คล้ายกับว่าคาดเดาอนาคตภาพของชาวทิเบตล่วงหน้าว่าจะเกิดอะไรขึ้น หากไม่มีวิธีป้องกันตั้งแต่ต้น ส่วนวิธีป้องกันการสูญเสียอัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบตพระองค์ได้สร้างจิตสำนึกในบรรดาผู้อพยพชาวทิเบตตลอดเวลาให้ช่วยกันรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบต ปัญหาในปัจจุบันคือการที่ชาวทิเบตแต่งงานกับชาวต่างประเทศ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ด้านวิถีชีวิต โดยทั่วไปนักมานุษยวิทยาที่เคยไปทำการศึกษาวิถีชีวิตชาวทิเบตในเมืองธรรมศาลาต่างให้ข้อมูลค่อนข้างเป็นไปในแนวทางที่เห็นพ้องต้องกันว่าชาวทิเบตประสบความสำเร็จอย่างมากในการรักษาวิถีชีวิตของบรรพบุรุษเอาไว้ได้ แม้จะต้องเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนมากมายเพียงใดก็ตาม ผู้อพยพชาวทิเบตยังมีวิถีชีวิตที่ผูกโยงกับพระพุทธศาสนาวัชรยานตั้งแต่เกิดจนตาย เรียกได้ว่าวิถีชีวิตกับวิถีทางศาสนาแทบจะเป็นเรื่องเดียวกันดังที่ได้อธิบายมาข้างต้น สิ่งที่พวกเขาใฝ่ฝัน คือปรารถนาจะกลับบ้านเกิด เพื่อไปฟื้นฟูอัตลักษณ์ ภาษา พระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมของชาติทิเบต

ด้านพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาวัชรยานหรือวัดในชุมชนอพยพชาวทิเบตมิได้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ทว่ามีบทบาทด้านเศรษฐกิจ การเมืองอย่างสำคัญยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมเงินทุนให้คนจนได้ประกอบอาชีพ การอนุรักษ์วัฒนธรรม การศึกษา และการเมือง ตลอดจนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ไม่มีวันจบสิ้น และโยงโยผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตชาวทิเบตทุก

คน การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของยุคสมัยส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวทิเบตเปลี่ยนแปลงไปไม่ต่างกับวิถีชีวิตของคนชาติพันธุ์อื่นๆ ประกอบกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กำลังขยายตัวมากขึ้นในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา อัตลักษณ์วัฒนธรรมทางด้านศาสนาก็ปรับเปลี่ยนความหมายไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตามประเพณีแล้วพระทิเบตนิยมบวชตลอดชีวิต แต่ปัจจุบันพบว่าพระทิเบตนิยมลาสิกขามาก

จากที่อธิบายมาทั้งหมดนี้สรุปได้ว่าอัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบตแม้จะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่ในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา ชาวทิเบตส่วนใหญ่ยังยึดโยงกับพระพุทธศาสนาวัชรยาน พุทธภาษาทิเบต การแต่งกายชุดทิเบต การเดินแบบทิเบต การกินอาหารแบบทิเบต เป็นต้น ซึ่งวิถีชีวิตแบบนี้มีแนวโน้มอยู่คู่ชาวทิเบตต่อไป อย่างน้อยในช่วงชีวิตของผู้อพยพชาวทิเบตรุ่นแรกยังมีชีวิตอยู่ ด้วยความสมบูรณ์ในด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมนี้เองทำให้ชุมชนอพยพชาวทิเบตเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความนิยมหรือรสนิยมของนักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมเยือน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละชนิดได้รับความนิยมแตกต่างกันไป แต่เนื้อหาสาระแทบจะไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะความเป็นทิเบตนั้นล้วนมีพระพุทธศาสนาวัชรยานเป็นรากฐานของอัตลักษณ์วัฒนธรรมทั้งสิ้น เรียกได้ว่าเนื้อแท้ของอัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบตก็คือเนื้อแท้พระพุทธศาสนาวัชรยานอย่างแท้จริง

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ด้านสังคม เกิดปัญหาชุมชนอพยพชาวทิเบตที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในอดีตชุมชนอพยพชาวทิเบตมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตที่เรียบง่ายกลายเป็นสลับซับซ้อนมากขึ้น ที่เห็นได้ชัดคือ วิถีชีวิตการประกอบอาชีพที่มุ่งเน้นการตอบสนองการท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจ เกิดปัญหาในด้านค่าครองชีพที่สูงขึ้นและมีการแข่งขันสูง แต่ในด้านดีก็ก่อให้เกิดความสะดวกในการมีทางเลือกในการดำเนินชีวิต หากมองในการพัฒนาเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว แน่นอนว่าชุมชนอพยพชาวทิเบตมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา ตัวอย่างที่รูปธรรมคือการคมนาคม กระเช้าลอยฟ้า ร้านค้า และธุรกิจโรงแรมเป็นต้นได้เจริญเติบโตขึ้นในเมืองธรรมศาลานี้ตามลำดับ ทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชนอพยพชาวทิเบตเป็นผลดีต่อคุณภาพชีวิตโดยภาพรวม ส่วนผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดปัญหามลภาวะและปัญหาขยะกล่าวได้ว่าสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญมากของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองท่องเที่ยว จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้ทราบว่า ชุมชนอพยพชาวทิเบตได้รับผลกระทบจากปัญหามลพิษจากจำนวนขยะที่มากและการจัดการขยะที่ไม่มีประสิทธิภาพ

โดยสรุป ผลกระทบจากการท่องเที่ยวมีทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่ในแง่ของประโยชน์ที่จะพึงมีจากชาวทิเบต คือก่อให้เกิดกระบวนการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาแปลงเป็นสินค้าบริการหรือของที่ระลึกเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากมาย เช่น ศิลปะภาพวาดทังก้า สายประคำทิเบต เครื่องรางของคลั่ง วัดดุมงคล เป็นต้น รวมทั้งวัดใหญ่ๆ ที่มีต้นทุนสูงก็นิยมสร้างที่พักแบบ Temple stay ไว้เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลบวกที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์อัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาจากผลกระทบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบต เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย” อภิปรายผลการศึกษาดังนี้

1. พบว่า ชุมชนอพยพชาวทิเบต เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย มีประวัติความเป็นมา มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณดังกล่าว ภายหลังกองทัพปลดแอกประชาชนจีนเข้าไปยึดครองจนเกิดเหตุจลาจลครั้งใหญ่ (Uprising day) ที่เมืองลาซาของวันที่ 10 มีนาคม ปี พ.ศ. 2502 เพื่อต่อต้านกองทัพปลดแอกประชาชนจีน ชาวทิเบตส่วนหนึ่งนำโดยองค์ทะไลลามะที่ 14 ได้อพยพออกจากทิเบต กระนั้น เมื่อผู้อพยพทิเบตได้ก้าวข้ามเส้นเขตแดนของทิเบตไปยังเขตแดนอินเดีย สถานะความเป็นพลเมืองทิเบตเดิมได้ถูกเปลี่ยนออกไป กลายเป็นสถานะผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศอินเดีย มีการจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่น มีการสร้างวัดโดยถอดแบบจำลองและตั้งชื่อตามวัดเดิมในทิเบต โรงเรียนหมู่บ้านทิเบต (Tibetan Children's Villages School: TCV) ศูนย์วัฒนธรรมทิเบต (Norbulinka) วิถีชีวิตแบบทิเบต และแม้กระทั่งองค์ทะไลลามะที่ 14 ก็ทรงพำนักประจำที่นี่ คนทั่วไปจึงรู้จักสถานที่นี้เป็นลาซาลittle (Little Lhasa) ซึ่งเป็นตั้งเมืองจำลองของลาซาอันเป็นเมืองหลวงของทิเบต ทั้งนี้เนื่องจากแม้จะได้รับความสะดวกสบายในชุมชนที่เขาไปอาศัยอยู่แต่ความรู้สึกถึงความเป็น “คนอื่น” และการคำนึงถึงบ้านเกิดที่จากมานั้นเป็นสิ่งที่เกินจะละวางข้อนี้สอดคล้องกับมโนทัศน์ว่าด้วย “สภาวะยกเว้น” (state of exception) ของนักปรัชญาการเมือง จอร์จโออะกัมเบน ที่นิยามว่าพื้นที่ที่ค่ายอพยพนั้นเหมือนอยู่ในสภาวะยกเว้น ชีวิตทางการเมืองและสิทธิในความเป็นมนุษย์ของคนที่อยู่ในพื้นที่นั้นได้ถูกถูกลิดรอน และตกอยู่ในสภาวะเปลี่ยนแปล และแนวคิดของ แนวคิดการอพยพ และศาสนาของ Cadge, Wendy, and Elaine Howard Ecklund ที่เสนอว่าบทบาทของศาสนามีผลต่อการก่อรูปและธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แก่ผู้อพยพ เพื่อช่วยในการธำรงรักษาหรือผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ/ชาติพันธุ์แก่ผู้อพยพ

2. พบว่า ชุมชนอพยพชาวทิเบต เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย มีอัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนา มี 4 ด้าน คือ ด้านสังคม ได้แก่ระบบการปกครองของทิเบตที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ มีองค์ทะไลลามะ ซึ่งชาวทิเบตเชื่อว่าเป็นพระอวโลกิเตศวร กลับชาติมาเกิด อยู่สูงสุดเป็นเหตุให้สถาบันทะไลลามะเป็นศูนย์รวมของชาวทิเบต ด้านวัฒนธรรมมีลักษณะจำเพาะ เช่นการแต่งกาย การเต้นรำ ด้านวิถีชีวิตเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีพระพุทธศาสนาวัชรยานเป็นศาสนาหลัก ความเป็นอยู่ของชาวชุมชนอพยพชาวทิเบตอิงกับพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา และพระพุทธศาสนาวัชรยาน ถ่ายทอดมาเป็นหลักคำสอน ความเชื่อและพิธีกรรม เช่น การกราบอัฐิทางคประดิษฐ์ การเดินนบถูปราคาประทักษิณรอบวัด เป็นต้น สอดคล้องกับที่ เว็นดี้ แคดจ์ และเอลเลน ไฮเวิร์ด เอ็คลันด์ (Wendy Cadge and Elaine Howard Ecklund) เสนอว่า ศาสนาที่ยังมีลักษณะใกล้ชิดกับอัตลักษณ์ความเป็นชาติ (national identity) ของประเทศที่ผู้อพยพจากมากเท่าใด ก็ยิ่งมีส่วนช่วยเสริมสร้างให้อัตลักษณ์ความเป็นพลเมืองในฐานะที่ “เป็นอื่น” (Other) เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน และบทบาทของศาสนาของกลุ่มคนผู้อพยพพลัดถิ่นรุ่นที่สองและสามในแง่ของ

การสืบทอด การรับและปรับตัวทางศาสนามีส่วนในการช่วยสร้างเครือข่ายคุ้มครองทางสังคมผ่านความเป็นกลุ่มก้อนทางชาติพันธุ์ ตลอดจนการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์หรือพรมแดนทางเชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ของคนรุ่นที่สองและสาม และสอดคล้องกับ พระมหารุ่งเพชร ดิग्ฆะวิโร ที่ได้เสนอว่า ชาวทิเบตหนึ่งแสนกว่าคนที่อพยพอยู่ทั่วโลกแม้จะกลายเป็นคนพลัดถิ่นแผ่นดินมาตุภูมิมาแล้ว 6 ทศวรรษ แต่ชาวทิเบตทุกคนก็ยังมั่นคงและดำรงวัฒนธรรมของตน ถึงพวกเขาจะพลัดถิ่น แต่ก็ไม่พลัดวัฒนธรรมของชาติ

3. พบว่า จากผลกระทบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบต เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดียแนวนั้ม มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่อย่างไรก็ตามชาวทิเบตส่วนใหญ่ยังยึดโยงกับพระพุทธศาสนาวัชรยาน พุทธภาษาทิเบต การแต่งกายชุดทิเบต การเต้นแบบทิเบต การกินอาหารแบบทิเบต เป็นต้น ซึ่งวิถีชีวิตแบบนี้มีแนวนั้มอยู่คู่ชาวทิเบตต่อไป อย่างน้อยในช่วงชีวิตของผู้อพยพชาวทิเบตรุ่นแรก สอดคล้องกับงานของ Bradley ที่แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมทางศาสนามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นพื้นที่ของการบ่มเพาะอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม/การกำหนดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มหนึ่งข้ามเส้นแบ่งรัฐชาติ

องค์ความรู้ใหม่

ในการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์อัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาจากผลกระทบด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัลประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย” ได้รับองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ การวิจัยดังนี้

1. วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ของชุมชนมีส่วนสำคัญในกระบวนการก่อกำเนิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงควรอนุรักษ์ พื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชน และเพื่อลูกหลานได้ศึกษาเรียนรู้สืบทอดต่อไป การมีส่วนร่วมของกลุ่มคนชุมชนจึงสำคัญในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อจะได้ร่วมการวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืนและแก้ปัญหาผลกระทบด้านลบ

2. แนวทางใหม่ของการท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบให้น้อยที่สุดแก่ชาวชุมชนอพยพคือ ควร สร้างสำนึกการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมวัฒนธรรมประเพณีและตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปด้วยรวมทั้งการให้ประโยชน์ แก่คนในท้องถิ่นให้มากที่สุด

สรุป

แนวนั้มอัตลักษณ์วัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาของชุมชนอพยพชาวทิเบตเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องจำต้องเฝ้าถึงบทบาทพระองค์เช่นกันในฐานะพระองค์มีบทบาทสำคัญในการธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรม นำสังเกตว่าในทางจารีตประเพณีแล้ว องค์ทะไลลามะ ทิเบต อัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบตพระพุทธศาสนาวัชรยาน แทบจะเป็นเรื่องเดียวกัน ไม่มีส่วนไหนที่ไม่เกี่ยวข้องกัน และด้วยเหตุนี้องค์ทะไลลามะ

มะที่ 14 จึงมีบทบาทสูงมากในการกำหนดให้อัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบตเป็นไปในรูปแบบใดก็ได้ และทุกการกระทำของพระองค์มักได้รับการยอมรับจากทิเบตส่วนใหญ่เสมอ เช่น พระองค์ต้องการให้ผู้อพยพชาวทิเบตช่วยกันรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมผ่านสายเลือดทิเบต พระองค์ได้ขอร้องว่าชาวทิเบตไม่ควรแต่งงานกับชาวต่างชาติ ชาวทิเบตส่วนใหญ่ก็ยินยอมทำตามที่พระองค์ต้องการ ซึ่งกรณีนี้อาจเรื่องแปลกประหลาดในสายตาคนต่างชาติที่คุ้นเคยทางพุทธวัฒนธรรม แต่ตรงกันข้ามชาวทิเบตคิดว่ามันเป็นหน้าที่ที่ชาวทิเบตทุกต้องช่วยกันรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาติเอาไว้ แม้ชาติคือแผ่นดินทิเบตถูกต่างชาติยึดครองไปแล้วก็ตาม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลาอาจส่งผลกระทบในด้านลบในด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม แต่ขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบด้านบวกด้วยอัตลักษณ์วัฒนธรรมทิเบตยังคงทำหน้าที่สร้างสีสันให้ผู้คนเข้าไปเยี่ยมชมตลอดเวลา ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นผลดี ชาวทิเบตมีโอกาสสร้างรายได้ด้วยการหิยกยกนำอัตลักษณ์วัฒนธรรมบางอย่างไปผลิตสินค้าเป็นของที่ระลึกจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างอาชีพอีกทางหนึ่งให้ชาวทิเบตมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นโดยภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลายังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอก ซึ่งปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและภัยคุกคาม และเชื่อมโยงให้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นตลอดจนสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยว เพื่อให้การศึกษาเกิดประโยชน์นำไปใช้ในการวางแผนสร้างภูมิคุ้มกันในการธำรงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมไว้

1.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีทั้งผลกระทบทางด้านดีและด้านไม่ดีเป็นเรื่องปกติ ควรสร้างองค์ความรู้เพื่อที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ชาวชุมชนได้รับประโยชน์มากที่สุด

1.3 นำอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนมาเป็นจุดเด่นเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นเป็นการสร้างรายได้ต่อชุมชนลดปัญหาการอพยพไปอยู่ประเทศที่สาม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนอพยพชาวทิเบตเมืองธรรมศาลาในรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อได้สถิติข้อมูลเกี่ยวกับบริบทในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.2 ศึกษาสาเหตุการลดลงและแรงจูงใจของชาวทิเบตในชุมชนอพยพเหตุเพราะส่วนมากเมื่อมีโอกาสก็จะเดินทางไปประเทศที่สาม

บรรณานุกรม

- กฤษดาวรรณ หงส์ดารมภ์. (2546). *ทิเบต ขอบฟ้าที่สูญหายไป*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ทะไลลามะ. (2537). *ความสุขในต่างแดน*. แปลโดย ธรรมบุญ ศรีโสภณ. กรุงเทพฯ: คลังปัญญา.
- ทะไลลามะ. (2536). *แผ่นดินและประชากรของข้าพเจ้า*. แปลโดย ส. ศิวรักษ์. กรุงเทพฯ: ส่องสยาม จำกัด.
- ทวีวัฒน์ บุญทริวิวัฒน์. (2545). *ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบต และญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ประมวล เพ็งจันทร์. (2558). *ไกรลาส การจาริกบนวิถีแห่งศรัทธา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สัญญา ศัลศาลา. (2562). การเมืองเรื่องสัญชาติของผู้ลี้ภัยทิเบตในประเทศอินเดีย. *วารสารมานุษยวิทยา ศาสนา*. 1(1), 10-29.
- เอ. ทอม กรุนเฟลด์. (2003). *ทิเบตที่เป็นจริง*. แปลโดย ส. สุวรรณ. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- Collins-Kreiner, N. (2010). Researching pilgrimage: Continuity and transformations. *Annals of tourism research*. 37(2), 440-456.
- Gupta, E. (2017). Tourism in Himachal Pradesh. *International Journal of Engineering Research & Management Technology*. 2(3), 181-191.
- Audrey, P. (2006). The problem with 'rich refugees' sponsorship, capital, and the informal economy of Tibetan refugees. *Modern Asian Studies*. 40 (1), 233-253.
- Rigzin, T. (2016). *The Exile Tibetan Community: Problems and Prospects*. Dharamshala H.P.: Library of Tibetan Works & Archives.